

Marek Hrubec (ed.): Sociální kritika v éře globalizace: odstraňování sociálně-ekonomických nerovností a konfliktů

Praha, Filosofia 2008, 479 s.

Naším čtenářům se dostává do rukou sborník *Sociální kritika v éře globalizace: odstraňování sociálně-ekonomických nerovností a konfliktů* (ed. Marek Hrubec, Filosofia 2008, 479 s.). Jedná se o jubilejní, již třicátý svazek edice Filosofie a sociální vědy. Ačkoli můžeme mít pochybnosti o potřebnosti jednotlivých titulů edice (podle mého soudu je v ní obsaženo příliš mnoho sborníků, zatímco čeští studenti potřebují spíše monografie klasiků, aby si o nich nemuseli číst jen v učebnicích), je bez diskuse, že celá ediční řada je vydavatelským počinem záslužným. V recenzované práci se sešlo celkem třináct autorů (čtyři z ČR), kteří rozebírají jednotlivé aspekty současné globální krize kapitalismu. Autoři sborníku pocházejí z většiny společenských věd a společným východiskem mnoha z nich je zájem o lidská práva. Vedle převažující politické filozofie nalézáme i příspěvky se sociologickým, ekonomickým či antropologickým laděním.

Břetislav Horyna podává v prvním příspěvku emotivní kritiku současných světových nespravedlností. Jeho pasáž považuji za zdařile napsaný úvod do stavu soudobého světa, který lze velmi dobře doporučit studentům prvních ročníků vysokoškolského studia. Její umístění na počátku knihy je vhodné zvoleno. Nemohu se ztotožnit pouze s jedním Horynovým předpokladem, podle něhož dochází od konce druhé světové války ke stálému růstu moci USA. Jsem toho názoru, že v soudobých společenských vědách se častěji vyskytuje pojetí jiné, které zdůrazňuje relativní úpadek USA v posledních desetiletích (ztráta statusu jediné atomové velmoci, porážka ve Vietnamu, dokonce i porážka SSSR ve studené válce může být porážkou USA z dlouhodobého hlediska, neboť ztratily „boj pro-

ti komunismu“ jako ospravedlnění svých imperialistických agresí). Autor nezmiňuje zdroj uváděného údaje, že dnes USA disponují 90 % světového bohatství (s. 22). To považuji za příliš nadnesené. Podivný je údaj, že je dnes v USA 50 miliónů negramotných (s. 39). Pokud má autor na mysli jinou gramotnost než tradiční „číst a psát“, měl by to upřesnit.

Iris M. Young se ve svém příspěvku „Odpovědnost a globální spravedlnost“ zabývá aplikací Rawlsovy teorie spravedlnosti na pracovní podmínky v tzv. sweatshopech vyrábějících oblečení. Young rozlišuje dva typy odpovědnosti – odpovědnost za správný průběh a odpovědnost založenou na sociálních vztazích. Lidé se rozhodují, jak jednat, vzhledem k sociální nespravedlnosti na základě kritérií moci, privilegií, zájmů a schopnosti kolektivního vyjednávání.

Arlie Hochschild popisuje ve svém článku „Láska a zlato“ neradostné osudy žen pocházejících z třetího světa a pečujících o děti světa prvního. Velmi často se jedná o matky, které musí opustit své vlastní děti a najmout jim doma jinou chůvu. Jejich zaměstnavatelé je sice chválí, že dokážou ke svěřeným dětem projevovat lásku daleko spontánněji než chladní západní středostavovští rodiče, vlastním dětem se tak ale odcizují. Tyto pečovatelky z třetího světa se na Západě učí novým vzorcům lásky k dítěti a zanáší je po svém návratu do vlastní společnosti, což můžeme nazývat modernizací nebo kulturním imperialismem. Ve srovnání s ostatními články zabírajícími se velkými strukturami a procesy je na článku Hochschildové třeba ocenit zájem o životy drobných lidí drčených v soukolí globalizace.

Jan Keller nepřináší ve svém příspěvku „Střední vrstvy a globalizace“ příliš mnoho nového, než co čtenář zná z jeho práce „Vzestup a pád středních vrstev“, jmenovitě z kapitoly „Na skřipci globalizace“. Tam i zde chybí definice, kdo to vlastně střední vrstvy jsou. Místo pojmu moder-

nizace sociálního státu by asi bylo přesnější používat pojem „odbourávání“. Jinak se Kellerův příspěvek stejně jako jeho další práce nese v duchu pesimismu ve vztahu k vývoji západních společností a zřejmě bezvýhodnosti soudobé situace.

Marek Hrubec podává ve svém textu „Sociální spravedlnost v globálním kontextu“ aplikaci teorie uznání na globální problematiku. Hrubec ukazuje, jak soudobé mezinárodní právo spíše zabraňuje uznání globálních chudých. O utrpení miliónů se v západních médiích nemluví, přestože boj za uznání globálních chudých je podle Hrubce jedním z největších protestů v dějinách lidstva.

Podle Thomase Poggeho je paradoxem současného světa, že ačkoli jsou lidská práva všeobecně uznávaná, dochází téměř všude k jejich pošlapávání. Obzvláště se to týká sociálních práv lidí třetího světa. Na základě porušování těchto práv poté nejsou naplňována ani práva občanská. V tomto procesu hrají neslavnou roli i domácí vlády chudých zemí, pro které jsou důležitější kontakty s cizími vládami nebo korporacemi než zájem o dolní většinu svých obyvatel. Tento rozsáhlý příspěvek považuji v celém sborníku za nejzajímavější a je škoda, že dosud nebyla do češtiny přeložena některá z knih tohoto autora.

Článek Tidemana a Valentyného představuje levicově libertariánské pojetí, podle něhož mají všichni obyvatelé planety stejné právo na její přírodní zdroje. Situace dnešního světa je ovšem taková, že menšina obyvatel planety si z těchto zdrojů přivlastňuje příliš mnoho a většinu zbyde velmi málo. To podle autorů znamená, že země, které spotřebují příliš mnoho zdrojů, by měly platit do společné globální kasy příspěvky, z nichž by benefitovali ti, kteří spotřebují málo. Za určitou slabinu jejich příspěvku považuji skutečnost, že nepožadují přerozdělování výsledků lidské práce, přestože ve výrobku a službě představuje hodnota přírodního zdroje jen velmi malý podíl. Jejich přístup tedy řeší surovinové vy-

kořisťování třetího světa, nechává ale stranou vykořisťování práce třetího světa. Není proto jisté, zda by aplikace myšlenek levicového libertarianismu vedla k odstranění obrovských globálních nerovností, jaké existují v současnosti.

Ekonomicky laděný příspěvek od významného představitele sociálně kritické společenské vědy Samuela Bowlese si klade otázku, jestli globalizace omezuje egalitární redistribuci uvnitř jednotlivých států. I přes panující přesvědčení, že globalizace vede k omezování západních států blahobytu, Bowles ukazuje dva příklady, které tuto domněnku nepotvrzují – skandinávské státy a východoasijské pozemkové reformy. Bowles dochází k závěru, že i v době globalizace je státem organizovaná redukce nerovností představitelná zvláště tam, kde „utlumí problémy s motivacemi, ke kterým dochází tehdy, když jsou vlastnická práva chybně definována nebo jsou nejistá, nebo když jsou smlouvy neúplné, či bohatství koncentrované.“ (s. 302)

Příspěvek Olega Sušy založený na velmi dobré obeznámenosti se západními teoriemi globalizace podává zevrubný přehled narůstajících globálních nerovností (v tomto je velmi podobný příspěvku Poggeho). Ve svém článku analyzuje následky globální nerovnováhy mezi kapitálem, prací a státy. Následkem nadvlády trhu je flexibilizace práce, privatizace, sociální nejistoty, nezaměstnanost, migrace a překotná urbanizace, které vedou ke zhoršování životních podmínek pro většinu obyvatel planety.

Ladislav Hohoš se v příspěvku „Postkapitalismus a prehlbovanie globálnej nerovnosti“ zabývá třemi scénáři vývoje světa nabídnutými firmou SHELL, E. Bondym a J. Kellerem. S použitím myšlenek Rawlse a Dahrendorfa autor vyvozuje, že klíčový význam pro zvládnání procesu globalizace má oblast práva, jež zaručí alespoň přežití lidské civilizace, když ne rovnou skok do říše svobody.

Příspěvek Tong Shijuna o civilizačních a decivilizačních tendencích kapitálu vychází z tradičního marxismu poněkud obohaceného o analýzu konzumní společnosti podle Baudrillarda a Marcuseho. Čtenář může být zklamán, že tento autor neuplatňuje své marxistické kategorie na analýzu čínského státního kapitalismu, o němž ve shodě s oficiální linií čínského státu prohlašuje, že se jedná o socialismus s tržním hospodářstvím, aniž by ovšem zmínil, co je vlastně na Číně dosud socialistické, případně specifikoval, co za socialismus považuje. Pouze se o zřízení současné Číny dočteme, že se tento stát „více než západní státy stará o morálku a životní styl lidu“. Stálé odvolávání se na Marxe je také v rozporu s používáním pojmu socialistický, neboť Marx vždy hovoří o budování společnosti komunistické.

Robinsonův příspěvek o překonávání imperialismu navrácí do českého společenskovedního diskurzu Lenina a je velmi dobře, že se ve sborníku objevil. Podle jeho názoru je Leninovo i Hilferdingovo pojetí imperialismu již překonané a je třeba se znovu pokusit nalézt rovnováhu mezi významem globálního trhu a národních států pro fungování soudobého kapitalismu, který je podle Robinsona „dehumanizující, genocidní, sebevražedný a maniakální“. V současné době vzniká transnacionální stát, který je zcela pod vlivem transnacionálního kapitalismu. USA tvoří základní sloup vytváření a reprodukce této situace. Současná krize kapitalismu a z ní plynoucí častější výskyt válek může přinést nečekaná rozuzlení.

Příspěvek Jerryho Harrise o transnacionální kapitalistické třídě a boji o hegemonii tvrdí, že na rozdíl od tradičního imperialismu není dnešní globalizace založena na obohacování jedněch zemí a ochuzování druhých. Ochuzování i obohacování probíhá napříč společnostmi, byť stále platí, že v bohatých zemích se obohacuje větší procento obyvatel než v zemích chudých. Harris se příklání k názoru, že hlavní linie

střetu již dnes není boj mezi národními státy, protože existuje jedna transnacionální kapitalistická třída. Klíčovým konfliktem dneška je boj probíhající mezi částí transnacionální kapitalistické třídy usilující o globalizaci a zastánci hegemonie USA (zastupování např. G. Bushem či P. Wolfowitzem). Tento konflikt také nazývá bojem hegemónistů s globalisty. Šlo v něm dosud hlavně o ovládnutí mezinárodních finančních organizací – SB a MMF a globalizačorská část transnacionální kapitalistické třídy v něm má převahu. Čtenář se musí ptát, jestli jsou rozpory mezi americkou administrativou G. Bushe a na ně napojenými korporacemi a evropskými státníky opírajícími se o jiné nadnárodní korporace natolik hluboké, aby je bylo možno považovat za hlavní rozpor současného světa. Ostatně i přes verbální rétorická cvičení Evropa vždy USA ve vojenských otázkách ustoupila (válka v Iráku, umístění radarové základny).

Většina příspěvků otištěných ve sborníku je cenná v tom, že otevírá pro české společenské vědy dosud málo diskutovaná témata. Pro českou sociologii představuje sborník závan svěžího vzduchu globálně myslící západní sociologie a dává jí naději, že se jednou osvobodí ze stále omílaného diskurzu „česká společnost“. Přínos sborníku vidím v tom, že pokračuje v úsilí mnohých navrátit do české sociologie neprávem vyobcované jméno nejen Marxovo, ale i Leninovo a dalších klasiků kritických sociálních věd. Sborník také seznamuje čtenáře s díly soudobých autorů na Západě často diskutovaných, leč u nás dosud nepřekládaných (Bowles, Pogge, Robinson, Harvey, Castells a další).

Stanislav Holubec